

Goldring 53

Agitation in connection with the ...

... (part of the ...)

Rev. ...

Ki Kellene volna a Magyar Keleti
5. rész

1.

Tekintetes BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR.

A "Magyar Keleti Kulturközpont" a Vallás- és Közoktatásügyi m.kir. Minister úrhoz bő megokolással emlékiratot intézett, melyben reámutatván egyrészt a Keleti tanulmányok elhanyagolt állapotára hazánk tanulmányi rendszerében, másrészt a fenforgó hiány pótlásának sürgős szükségességére egy a keleti tudományok legtágabb körére terjedő nagyszabású keleti intézet felállítását javasolja egyetemünk keretében. Nem tartja pótolhatónak ily intézetet az egyes fennálló vagy még ezentúl szervezendő tanszékek mellett alkotandó seminariumok által sem.

"Intézetre - ugymond az előterjesztés - s nem csak egyes tanszékekhez kapcsolódó seminariumokra gondolunk azért, mert a keleti kutatások nehézségei miatt egy ily intézet sokkal szigorubb szervezetet követelhet mint az egyes tanszékek seminariumai. Intézetre gondolunk azért, mert csak egy ilyen intézet tagjaira nézve a zavartalan tudományos munkát évekre biztosítható szervezete és anyagi ereje nyujthat biztosítékot. ~~az irányt~~ hogy komoly tudományos munkásokat nevelünk!"

Tagadhatatlan, hogy a keleti tanulmányok bőséges fejlesztésére főiskoláinkon nem csak általános tudományos állásnak, hanem az utolsó időben mindinkább előtérbe lépő politikai és gazdasági helyzetünk és igényeink szempontjából is égető, el nem ódázható ⁱⁿszükségnek mutatkozik. És hálásan ismerjük el a Magyar Keleti Kulturközpont előterjesztésében nyilvánuló ezt a buzgó törekvést, hogy az e részben fenforgó hiányok pótlásaira erélyesen reámutatott és napirendre tételük mozdítja elé oly kérdésnek, melynek részletei, mint azonnal rátérünk, és mint a beadvány több helyen érinti is, karunk tanácskozásaiban és a Ministeriumhoz intézett előterjesztéseiben ismételten megfordult. ^{ak}Másrészt nem hagyhatjuk megjegyzés nélkül azt a körülményt, hogy a M.K. Kulturközpont, úgylátszik némi túlzással

jellemzi a keleti tanulmányok siralmas állapotát hazánkban. Ez állapotokat nem csekély mértékben pessimista módon értékeli. ~~Bz-~~zel szemben hivalkodás nélkül állíthatjuk, és ez állításunkat a külföldi szakirodalom lépten nyomon igazolja, hogy egyetemünk kebelében a keleti nyelv- és kulturtudomány terén a külföldi tudományos fejlődésre is kiható, habár a hazában nem igen buzditott ~~2222222222222222~~ munka történt eddig is - nem éppen kedvező viszonyok közt.

Az igaz, iskolát itt nem teremthettünk ^{ny} succresce~~st~~tiát sem volt módunkban biztosítani. Nem nehéz ennek okait megállapítani.

Ifjainkban, tapasztalat szerint, - természetesen kevés kivétellel - nem mutatkozik már /régi időkben talán e tekintetben is idealisabb szempontok érvényesültek/ hajlandóság arra, hogy a tudománnyal, mint önczéllal foglalkozzanak, tekintet nélkül arra a kérdésre, hogy tudományos céljaik és pedig minél rövidebb időn belül, gyakorlati tekintetben eredményesekké válnak-e. Egyszóval: ifjúságunk rendszerint csak gyakorlati élethivatásra vezető, vagy vele legalább is kapcsolatos tanulmányokra szánja magát. A sok fáradsággal és szellemi megfeszítéssel járó orientalis tudományszakok ily jövő biztosítására vagy akár csak a reá való kecségtetés^{ve} viszonyaink között egyelőre nem alkalmas^{ak}. E jelentés előadója ~~tapasztalat~~ több évtizedes tapasztalat alapján mondhatja, hogy nagy reményekre jogosító egyetemi hallgatói kiváló készültséggel induló tanulmányaik bevégezése után már csak keveset törődhetnek keleti előzményeikkel, melyeket egyetemi éveikben más hivatásra vezető tanulmánnyal kapcsoltak volt össze. Az életben középiskolai tanárok, vagy különféle felekezetek papjai lettek. Csak kettőnek-háromnak volt reájuk háramló családi és az őket teljesen igénybe vevő hivatalos kötelességek közt annyi önmegtágadása és idealizmusa, hogy régi mellékstudiumukról

lassan-lassan le ne mondjanak és még produktív irányban is érvényesüljenek az orientalia terén. De ezek rari nantes in gurgite vasto.

A ~~szűrés~~^{is} succrescentia hiánya a következő körülményekben nyilvánul. Keleti tudományokra karunkon az első magántanári habilitáció 1851-ben történt a derék Repiczky János személyében, ki régi tanrendjeink tanusága szerint hat féléven át az arab, török, perzsa és sanskrit körből /ez utóbbiak is a „linguae et litteraturae recentiores” rovatában vannak felsorolva az akkor még latin nyelvű tanrendekben/ hirdetett előadásokat az 1851/52. I.-től 1854/55 I. féléléig. E kísérlet alig hagyott nyomot egyetemünk és tudományos életünkben. Csak alkotmányunk helyreállítása után 1871-ben találkozunk ismét két habilitációval. Az egyik semmi nehézség nélkül ■ Dallos Gyula angol nyelvtanító személyében, ki azonban csak egyszer 1871/72 II.félélévében hirdetett előadást; azóta tanrendjeinkből eltűnt; a másik, mely nem minden akadály után lett csak annak idején megengedve, annál tartósabbnak is bizonyult, amennyiben nem kevesebb, mint 68 magántanári semesterre terjed. Ez után habilitáció fordult elő: 3 török philológiára /Bálint, Kunos, Németh/, 2 indogermán nyelvészetre /Mayr, Schmidt/, 1 a perzsára /Kégl/ 1 örményre /Patrubány/. A teljesség kedvéért azt is megemlítem, hogy a törökre két ízben lectort is nyertünk, ugyanis Vámbéryt, ki 1865/66. I. felétől tanári kinevezéséig 1868/69. ily czímen tanított karunkon; majd ujabban Abdul Latif török pap személyében. Ez adatokat abból a szempontból tartottam felsorolandóknak, mert azt a tényt tüntetik fel, hogy egyéb egyetemekhez viszonyítva, mily gyéren fordulnak elő nálunk a keleti disciplinákból történő magántanári habilitációk. Némely fontos tanulmánykörösre egyáltalán nem rendelkezünk docenssel, ki a tanár feladataiban osztoznék és a tanulmányok tradíciójának folytonosságát biztosítaná;

kétségbevonhatatlan jele a succrescentia érezhető hiányának.

Ez előadások végezetül lesz alkalmunk reátérni néhány módozatra, melyek által e fogyatékon némiképen talán segíteni lehetne.

Méltánytalanság volna azonban annak feltételezése, hogy a kormány és karunk ezen teljes idő alatt nem vetett légyen ügyet arra, hogy a mindenkor fontosaknak elismert keleti tanulmányok fejlesztését közművelődésünk és főiskolai oktatásunk körében előmozdítsa, a létező hiányokat fokozatosan pótolja.

Boldogemlékü báró Eötvös József mint közoktatásügyi Minister már 1868-ban a külföldi egyetemek látogatására rendelt tanulmányi ösztöndíjak során a keleti tudományokra is súlyt helyezett és személyes érdeklődésével kísérte és irányította a kiküldöttek tanulmányát és ennek haladását. Majd a törvényhozás is felkarolta e feladatokat. A vallás- és közoktatásügyi m.kir. Minister „az országos képviselőház határozata folytán az indítványba hozott, Pesten felállítandó keleti akadémia ügyének tanulmányozására utasítottván” 1872.évi június 10-én 14545 sz.a.kelt rendeletével néhány szakértőt /közöttük jelen vélemény szerzőjét is/ felszólított „hogy az említett intézet iránti nézeteinek általános közlése mellett, különösen az iránt, vajjon külön intézetnek, vagy pedig a szükségelt tanszékek a m.kir. tudományegyetemnél történendő felállítását czélszerűbbnek tartja nyilatkozni, s a mennyire lehetséges a netalán javaslandó szervezet részleteit, illetőleg a tanszékek száma és minősége iránti véleményét közölni sziveskedjék”.

A felszólítottak annak idején teljesítették e megbízást. Nem tudhatjuk, mily akadályok merültek fel az uttörő terv megvalósítása ellenében, mely ~~1874/1875~~ által a M. Keleti Kulturközponttól felvetett kérdés már ötödfél évtizeddel ezelőtt sikeres megoldást találhatott volna. -

1874-ben az 1868/9 óta létező keleti nyelvek tanszéke, mely a török-tatár és új perzsa philológiára terjedt, a sémi philologia számára külön tanszék szervezésével egészítettet ki, mely tudomány szak addig csak magántanárral volt képviselve. Karunk 1878. márczius 21.-én tartott ülésében, tekintve a tudománykör sokoldalúságát, Vámbéry Ármin és Ponor Thewrewk Emil indítványa alapján kiküldött bizottság javaslatára. a sémi philologia akkor dr. Hatala Péter ny.r.tanárral betöltött tanszék mellé egy rendkívüli tanár kinevezését szorgalmazta, főképpen abból az okból, hogy a szorosabb nyelvészeti előadások mellett a történelmi, különösen művelődéstörténeti és a reáliákra terjedő előadások is helyet foglalhatnak, melyekről akkoriban - mint az abból az időből való tanrendek és quaesturai kimutatások tanusítják - egy magántanár a hallgatók meglehetősen száma mellett elég buzgóan gondoskodott. A nagyméltóságú vk. Ministerium 1878. május 5. 10801.sz.a. kelt leiratában a kar e felterjesztését költségvetési szempontból nem találta teljesíthetőnek. Három évtizeden át szünetelt ez ügy, míg az 1908/9. tanév V.rendes üléséből ismét határozattá emeltük és 1910-április 10-én a szükséges újabb tanszékek felállítására vonatkozó emlékiratunk során a nm.Ministeriumhoz felterjesztettük azt a javaslatot, hogy egy ny.rk.tanszék rendszeresítésével e tanszék akkori rendes tanára abban a helyzetben legyen, hogy előadásait az iszlám művelődéstörténetére, intézményeire és rokon reáliákra is terjeszthesse, másrészt a sémi philologia keretében is az eddigelé a legkezdetlegesebb ismeretekre kénytelenített színvonal fölé is emelkedve a tudomány mai állásához közelebb juthasson tanításával. Az e tanácskozásról értesítő szűkszavú jegyzőkönyv is kiemeli, hogy e javaslat „nem kizárólag a sémi nyelvekre vonatkozik, hanem a keleti tudományok teljes körére.” Mert ismételve hangsúlyozzuk,

hogy az izlaám-tudomány külön tanszéke nem csupán a semistika^{is} keretében mozog, hanem kiterjed az iszlámot valló népek kulturájának teljes körére; az arabnak épen úgy mint az oszmánli és keleti törökök és a perzsák és egyéb mohamedán népek kulturájára. Mindezek társadalmi életét, kulturáját, történetét, intézményeit az iszlám alapos, az eredeti irodalom tanulmányából meritett ismerete nélkül meg nem érthetjük, nélküle a mohamedán népek kultúr történetében, mely teljes lefolyásában, kezdettől egészen a legujabb korig az iszlám eszméivel és intézményeivel való elhelyezkedés képét mutatja, el nem igazodhatunk, sőt akármilyen nyelvű régi okmányának teljes megértését fel nem érhetjük. Ily feladatot teljesítő tanszék a keleti tanulmányok körében primae necessitatis katedrának mondható. A külföldi neve~~te~~^{tt} keleti intézetekben, a londoniban, a berliniben, a hamburgiban, a leideniben ujabban a lipcseiben és egyéb egyetemeken előkelő módon van róla gondoskodva. Másrészt a tanszék képviselője feladatának teljesítése keretében egy más, az előbbivel kapcsolatos hivatásnak felelhetne meg, midőn az iszlám philosophiájának, mint a hellenista traditió letéteményesének és közvetítőjének - történetének s.a.t. időnként specializáló előadása által kiegészíthetni a philosophia története, a középkori történelem tanárai előadásai e fejezetére vonatkozó általánosabb összegezõ céljait. Talán sikerülne az előadások ez irányával idővel oly hallgatókat nevelni, kik keleti philosophia, művelődés és vallástörténet, úgymint a középkori történet illetõ fejezetének a keleti kulturforrásokból meritett kritikai tanulmányozásával és e téren irodalmi productióval sorakozzék a külföldi tudományos mozgalmak és haladások tényezői mellé. Természetes, hogy ily eredménynek, a mennyiben az eredeti irodalom tanulmányától el nem választhatók philologiai feltételekhez vannak kapcsolva. Legyen szabad itt idéznem Runkénak testvéréhez,

Henrikhez intézett fiatalkori /1826/ nyilatkozatát: "Mily szívesen adnám magamat veled együtt az arab nyelv tanulására... A világtörténet szempontjából a latin mellett a legfontosabb nyelv"

Az iszlám-tudomány tanára, az előadottak szerint, a *mennyiben* nyiban maradna kapcsolatban a sémi philologiai tanulmányokkal, a mennyiben a haladó hallgatóknak az iszlám alapiratait és kommentárjait, intézményeinek forrásait és kulturmunkájának irodalmi tanúságait az eredeti arab nyelven írott okmányai alapján magyarázná. Különben a tanszék természete, a fejtegetettek szerint, az iszlámot valló teljes keleti világra, fajtólönbség nélkül terjed, saját érdekeinket tekintve első sorban a keleti népek arra a csoportjára, melylyel ~~szomszédos~~ ~~szomszédos~~ ~~szomszédos~~ ~~szomszédos~~ ~~szomszédos~~ fajokonságunk, történetünk, politikai viszonyaink és gazdasági érdekeink a legszorosabb kapcsolatba helyez.

Jelen javaslatunkkal, úgymint előző előterjesztésünkkel az a célunk, hogy egyetemünkön a keleti tanulmányokkal való bőséges foglalkozásra megadjuk a módot, más szóval, hogy lehetségessé váljék egyetemünkön az értékesebb külföldi egyetemek módjára orientalistává művelődni,

Viszonyaink között tekintettel az újabb politikai alakulatokra, történeti és jelenkori viszonyunkra az iszlám vezető népéhez, első sorban és mindenek előtt a kelet geographiai terjedelmének arra a részére kell ügyet vetnünk, mely e szempontokból közvetlenül létó és érdekkörünkbe tartozik: más szóval *Észak-Ázsia* és a Balkán népeire, nyelveikre, történelmeikre és irodalmaikra. Midőn orientalistákat szándékozunk képezni, kiképzésükre alkalmat nyújtani, mindenek előtt - legalább egyelőre - a keleti világ e részének tanulmányozására és a reá vonatkozó ismeretek felkutatására és tanító közlésére gondolunk.

Jövendő alkotásaink céljából azonban tisztába kell jönnünk azzal is, hogy mit értünk ez elnevezésen, hogy orientalista.

Reményilem, már régen túl vagyunk az orientalis tudomány helyzetének annak a jellemzésén, melyet 1755-ben Michaelis göttingeni tanár Jakobihoz intézett egy levelében akként fejezett ki, hogy „a tudományok e részének az a szerencsétlensége volt, hogy azon gépek által, kiket Professores Linguarum Orientaliumnak neveznek, a széptudományok minden kedvelője szemében érdektelenné váltak” 1/ Másrészt szüknek kell hogy találjuk ezt a definitiát, melyet a IX. nemzetközi orientalista-kongresszus elnöki megnyitójában Max Müller adott az „Oriental-scholar” minősítésének - az igaz - minimumáról. „Ha orientalis tudásról szólunk, oly embert értünk, ki kimutatta, hogy legalább is /at least/ képes szövegeket közzé tenni, melyek annak előtte nem voltak közismeretesek és fordítani szövegeket, melyek addig nem voltak fordítva”. Ezzel nem lehet beérnünk; Max Müller is minimumnak állította fel. Az orientalista fogalmát a tudomány mai állásán okvetlenül kiegészíti, a mint más alkalommal saját tudományos igényeink szempontjából kiemeltem „a keleti kultúra, a keleti népek történetének és intézményeinek komolyan tudományos, a nyugati tudományossággal versenyképes, azaz nem diletáns és ötletszerű, csupán csak gyakorlati képességekre irányuló tanulmányozása”. Természetes, hogy ezen, a világtörténet, a philosophia, a nyelv tudomány, a néppszichologia, a gazdaságtan, a társadalomtudomány, a vallástörténet s.a.t. köreivel érintkező tanulmányok sikerének első és alapfeltétele a szóba kerülő nyelvek és irodalmak alapos ismerete, mely nélkül az illetők okvetlen a diletánság vacuumába merültek, a másod- és harmad kézből élés veszedelmébe süllyednek.

A mit szerencsém volt az imént az iszlám reális, formaszzerű tanításáról elmondani, e követelésnek kívánt

megfelelni. Nincs szükség e ponton reá visszatérnem,

Ez általános jellegű fejtegetésekről áttérhetünk most azokra, a mikre az orientalis tanulmányok terén, legalább egyelőre, a már eddig is fennálló tanszékek /ségi philologia, ókori keleti népek, indogermán philologia/ mellett, az iszlám tanszéken kívül a legsürgősebb szükségünk volna. Karunk nem késett máig, ez igényekre a vk.Ministerium figyelmét felhívni.

Már ezelőtt öt évvel, az 1913/14 tanévben ~~1913~~ 1983. sz.a. a Vk.Ministeriumhoz felterjesztett javaslatában szükségesnek jelezte /a k.Kulturközp.memorandumában a maga részéről reá mutat/, hogy karunkon a török nép és birodalom történetére külön tanszék szerveztessék mellette, hogy az illető tanár a történettudomány e részét eredményei szerint azok számára is előadná, kik keleti forrástanulmányokra nincsenek még képesítve, e tanszak művelésének szoros kapcsolatban kellene állania az eredeti keleti irodalmi és /a mennyire lehet/ irattári kutforrások kritikai tárgyalásával az erre való képesség természetesen egyrészt alapos nyelvismeretek, a török okiratok bonyolult graphikai természeténél fogva, palaeographiai ügyesség elsajátítását tételezi fel, a mi rendszerint nem közönséges gyakorlottságot, sőt találékonyságot kíván meg. A török birodalom történetének szolgáló tanszék felállításánál elkerülhetetlen, hogy e szempontokra és igényekre ügyeljünk.

A nyelvtanítás tekintetében a hozzánk közellevő ~~muszlim~~ muszlim kelet nyelvei közt gondoskodva van az arab és a török nyelv tanításáról.

Szükség lesz azonban még a tanszékek mellé a colloquiális gyakorlat szempontjából benszülött müvelt lektorokról gondoskodni. A török lektor kiválasztásánál gondunknak kell lenni arra, hogy a török birodalom története

tanárának az eredeti kútforrások olvastatásában úgymint a palaeographiai oktatásban és gyakorlatokban segítségére legyen. Talán nem is volna ezélszerűtlen a tőlünk lektorságnak jelzett tanítási kört egy benszülött török tudósra az előlépés fenntartásával egyenlőre nyilván. rk. tanár minőségében bizni.

A keleti történettudomány szempontjából kívánatosnak tartanók, ha a történelmi forrásokban gazdag örmény nyelv és irodalom tanításáról gondoskodnánk; feltételezzük, hogy hazánk örménysége közt e hivatásra vállalkozó s erre alkalmas tanító erő kínálkozik.

Az iszlám és irodalma szempontjából az arab- és török nyelven kívül nagy fontossága van a Firdószi, Dseláled-din Rumé és Háffiz nyelvének, az új perzsának. Fleischer e három nyelvet "die drei islamischen Hauptsprachen" néven szokta összefoglalni és művelődéstörténeti összefüggésükben tanítani. A török irodalom alakulásának egyik tényező eleme és az iszlám világnézet egy nevezetes hajtásának, az u. n. szüfiizmusnak legelőkelőbb nyilvánulási szintere. Nem zárhatjuk el magunkat attól a minket irányító megfontolástól, hogy élnünk kell azokkal az erőkkel, melyekkel itt a hazában rendelkezünk. Van reá módunk, hogy a perzsa nyelv és irodalom tanítását, melynek rendszeres ^{állítására} Vámbéry nyugdíjba vonulása óta elárvult, egyetemünkön rendszerezzük. Céljüerünek tartanók, hogy az ural-altaji nyelvészet karunkon már létező tanszéké egy párhuzamos tanszékkel egészítessék ki, azzal a feladattal, hogy e nyelvcsoporthnak különösen a keleti ágát művelje, tekintettel lévén főképen az illető népek ethnographiai vizsgáláira is. E tanszék rendeltetése volna egyuttal kapcsolatosan az őstörténeti és népvándorlási kérdések fejtegetésére és az e kérdésnél tekintetbe kerülő keleti és nyugoti kútírodalom kritikai tárgyalása. Alig szükséges, részletesen megokolnunk a

"Balkán népek története" - tanszék felállításának sürgősségét. A vk. Ministerium 150575/1910.sz.a. 1911. január hó 3-án kiadott rendeletében általános történettudományi, specialis magyar történelmi, és gyakorlati politikai szempontból történt megokolását csak azzal toldhatjuk meg, hogy az azon előállt politikai helyzet hatványozott mértékben tünteti fel ez intézkedés halaszthatatlanságát. E viszonyok hatásának engedve Ausztria és Németország nagy egyetemei a Balkántörténeti disciplinára legujabb időben előkelő gondot fordítanak. Nálunk a szempontok közvetlenebb irányban nyomulnak előtérbe és azért ez alkalommal is reá térünk 1911. április 6-án 1228/1910-11. szám alatt a vk.Ministeriumhoz intézett ismételt felterjesztésünkben ily tanszék felállítására vonatkozó javaslatunkra, annyival is inkább, minthogy e tanszék számára egy minden tekintetben reá hivatott tudományos erő áll rendelkezésünkre.

Magától értetődik, hogy e történelmi tanszék, a történelem fogalmának megfelelően, a Balkánnépek ethnographiai viszonyait és társadalmi intézményeit is magában foglalja.

Nem tartozik ugyan a szorosán vett, de elvégre terjedelem tekintetében kényesen körül nem határolható orientalistika körébe: a keleteurópai népek története és ennek kútfő-szerű tárgyalása. De azt hisszük, hogy e körben célbavett intézkedéseink természete szerint jelen javaslatunkba kell foglalnunk. Bajos volna az ily tanszékkal ellátandó anyagot az amúgy is elég bő Balkán-tanszékkal egyesíteni.

Nem szenved kétséget, hogy a két utóbbi, a történettudomány rendszerébe tartozó intézkedéssel nyelv- és irodalomismeretet terjesztő mozzanatok is szoros kapcsolatban vannak. A balkáni és keleteurópai nyelvek és irodalmak

tanításának ne tán szükséges kibővítésére nézve karunk szlavistái, romanistái és bizan^{ci}istája volnának illetékesen hivatva részletes javaslatokkal járulni a t.kar elé. Ezeknek eléje vágva és úgy hisszük, semmi esetre ezekkel ellentétben már ez alkalommal is bátorkodunk jelezni, hogy a tanulmányok ez ágaiban is szükséges lessz a gyakorlati nyelvképesség előmozdítása szempontjából az egyes nyelvkörök számára az illető országokban nevelkedett művelt lektorokból gondoskodnunk.

Ezek volnának, az ezentúl is felmerülő fejlesztés fenntartásával, azok a tanszékek, melyeknek illetékes szakférfiakkal való betöltésével azon erőinkhez képest, amelyekkel ezidő szerint rendelkezünk, a keleti tanulmányokat egyetemünkön felfedezhetnők. Nagyrészt csak ismételjük e kívánalmaink kifejezésével az ez ügyben a nagyméltóságú vk.Miniszteriumhoz nyolcz év óta intézett felterjesztéseinket.

A tanszékek rendszeres munkáját, alkalomadtán a Keleti és a Balkán viszonyait tárgyaló időnként tanfolyamok egészítenék ki; ezeknek kívánatosságára nézve az 1918. május 17-én tartott IV. rendkívüli ülésünkből nyilvánítottuk és a vk.Miniszteriumhoz felterjesztettük véleményünket.

A Kelet tág fogalma ez igényekkel nincsen kimerítve. Csak idővel, amig erre alkalmas szakférfiak képződnek, terjeszkehdhetünk oly körökre is, melyek - mint p.o. a szinologia, - Keletázsia és a szélső Kelet archaeológiája, az e téren történő felfedező kutatások tanulmánya, kapcsolatban a rajtuk függő nyelv- és vallástörténeti problémákkal, javaslatunkban nincsenek érintve. E tudományágak ellátásáról már most azzal kellene gondoskodni, hogy ily tanulmányokra alkalmas és rokon tereken már is ki próbált fiatal tudósokat küldjünk külföldi egyetemekre és szakiskolákra /berlini Seminar für Orientalischen Sprachen, vagy hamburgi Kolonial-institut/ az illető tudományszakokban való

Hogy hazai és /mint erre is rátérünk/ keleti növendékeinket kiképzésre. dolgozásra és a tudományos eredmények továbbvitelére, fejlesztésére - - - azaz képzésére; annak elő-

Reá térhetünk ezek után arra a kérdésre, hogy a Keletre vonatkozó tanulmányokat mily módon lehetne egységes szervezetté egybekapcsolni. A M.K.Kulturközpont beadványában a keleti tanulmányok előmozdítására egyéb szervezet kizárásával egy "Keleti Intézet" /aféle "Forschungs-institut"/ felállítását javasolja. Karunk a Keleti tanulmányok szervezésével foglalkozó előterjesztésében "egy seminarium szerű intézmény" alkotását tartja kívánatosnak.

E kérdés eldöntését most, a készülődés stádiumában még korainak véljük. Mindenesetre elhibázottnak tartanók egy csapásra hevenyében nagyszabású keretet teremteni, mely folytonossággal fejlődő előkészítő munkálkodás eredménye betetőzésének képzelhető csak. Ily intézet tényező elemeit kell még egyelőre gondosan megalkotni és fejleszteni. Meg kell vallanunk, hogy ez elemek tudományos kialakulásával egyelőre még nem rendelkezünk; nem rendelkezünk mind azokkal a tudományos erővel, melyeknek összeműködése, szemben a tőle felölelendő tudományos munka sokoldalúságával, a Kulturközpont szeme előtt lebegő intézet fogalmának megfelelő lehetne. Elkorázott, készületlenül teremtett, nem teljes tartalmú puszta kerettel nem érjük el célunkat. Az adott körülmények közt lehetségesnél többet akarni egy könnyen azzal a veszéllyel járhat, hogy negatív eredményt mutat fel. Nagyszabású, ez elnevezés eszmájának nem csak formáért, hanem lényegben is megfelelő kutató intézetet saját erőinkkel létesíthetünk, ha azt egyes tudósok egyéni nagyhatású vezető munkája előzi meg és annak kiindulójául szolgálhat. Mai helyzetünknek megfelelően karunknak e körben már magában is elég gazdag tartalmú feladata: az alapos, módszeres tanítás az elemektől kezdve addig a fokig,

hogy hazai és /mint erre is rátérünk/ keleti növendékeinket az önálló dolgozásra és a tudományos eredmények továbbvitelére, fejlesztésére fejlesztésére képesítsük; annak elhárítása, hogy a tudományos munkában rendszertelen kapkodás, egyoldalú korlátoltság, nagyot látó diletantizmus usse fel a fejét.

A lezajló világesemények hatása alatt mindenfelé a művelt világban, ott is ahol a keleti tudományok eddig is nagymértékben ápolóttak, ezeknek még fokozottabb mértékben történő művelésére és központosítására ébredtek. Angolországban, melynek az európai államok közt talán a legtöbb politikai és gazdasági érdeke van Keleten és melynek főiskoláiban a keleti disciplinák eddig is kiváló módon voltak el látva, évtizedes vajúdas után csak a folyó világháború alatt teremtettek egy központi keleti iskolát /school of Oriental ~~Studies~~ Studies/. Törekedtünk a fennálló Németországi főiskolák e téren történt intézkedéseinek részleteit beszerezni. Viszonyainkhoz és tehetségünkhöz legközelebb áll a lipcsei egyetem mellett ez évben felállított új intézet, mely /Südö/ "Südosteuropa- und Islam- Institut" elnevezésével határozottan ~~fedez~~^{ki} ~~fedez~~ ^{kitűzött} kettős célját. Ez intézetek a létező egyetemi tanszékek mellett három új tanszékkal szervezték saját hivatalos terminológiájukat ismétlem: "1. Allgemeine Islamistik. 2. Osteuropäische Geschichte. 3. Balkanistik."

Várjuk meg egyelőre a javaslataink értelmében felállítandó új tanszékek létesítését és várjuk el ezeknek kinevezendő képviselőitől, hogy a keleti dolgokat eddig is ellátó tanárokkal együtt a szervezkedés kérdéséről tanácskozva, ez ügyben helyzetünknek és tehetségünknek megfelelő javaslattal járuljanak elénk.

Hogy Budapest a Keleti tanulmányok góczpontjává

válják, a mi kimutathatólag nem csak a Keleti Kulturaközpont ideálja, nem szélesre tervezett keret alakszerinti megteremtésétől függ, attól, hogy tanáraink és növendékeink részéről oly tudományos munka lépjen elő, mely a világtudomány e részének fejlesztésében, előbbrevitelében a legelőkelőbb módon számot tesz. Kiható eredményektől függ, nem csupán csak ezeknek feltételezésétől. Hogy ily eredményekkel minél előbb előállhassunk, mindnyájunk buzgó kívánsága és ezek lehetőségét óhajtjuk egy- séges solid munkával fokozatosan megalapozni.

- - -

Már a vk.Minisztériumhoz 1910-ben intézett elő- terjesztésünkben, melyre a föntebbiekben több ízben történt hi- vatkozás, kifejezést adtunk a kar kebelében különösen Beöthy kar- társunktól hangsúlyozott, mondhatjuk, hogy hazánk közérzületének megfelelő gondolatnak, hogy a keleti tanulmányokat egyetemün- kön oly terjedelemben kell művelnünk és oly fokra kell emelnünk, hogy azok keleti szomszédainkra is nevelő hatással legyenek, hogy - és ez nemcsak a karunkon képviselt tanulmányokról áll - indítva érezzék magukat tudományos képzésükre egyetemünket felkeresni. Ezzel felelnénk meg "nemzeti életünk történeti je- lentőségé"-nek hogy "kulturánkat kelet felé terjesszük" és "a bosnyák alattvalókra való tekintettel is szószerint ismé- teljük előterjesztésünkből - kell a keleti tanulmányokat mű- velnünk, hogy a minket megillető befolyást biztosítsuk".

A török közoktatásügyi minisztérium utolsó hi- vatalos kimutatása szerint a lefolyt évben 1954 török tanuló járt európai főiskolákba; szemben Németországban művelődő 1488 ifjúval, a monarchia főiskoláit 399-en látogatják, mely számba kétségkívül a 164 török ifjú is bele van foglalva, kik a M.Keleti Kulturaközpontnak hazánk hálájára rászolgáló buzgó gondossággal folytatott actiója által országunkban, főképpen gazdasági intézetekben és ipariskolákban képződnek. A Központ

ezirányú működésének eddigi sikere arra sarkalhat, hogy egyetemeinkre is mennél több keleti ifjút vonzunk.

A mi 1910-ben mint nemzeti kultur feladat lebegett szemünk előtt, az utolsó évek politikai eseményeinek hatása alatt kell, hogy fokozott erővel töltse el lelkiismeretünket, hivatásunkról való tudatunkat, mint a keleti tanulmányok ujjá szervezését czélozó intézkedéseink egyik irányítóját és rúgóját. E téren kitüzött czélunkhoz csak akkor közeledhetünk, ha nyugati tudományos módszereink színvonalán a keleti tanulmányok annak az irányának művelésére helyezünk súlyt, melyek keleti testvéreink művelődési igényeinek szempontjából is előkelően fontosak, mely velünk együtt őket is kulturájuk történelmi megértésére vezeti, ezáltal hazai törekvéseiket kiegészítheti, tartalmassá és rendszeressé teheti, magasabb színvonalra emelheti. És itt bő anyaggal rendelkeznek azok, kik hivatva vannak a tanítás útján e feladatok teljesítésében közreműködni. Eddig elért szerzett tapasztalatok is az e működésökkel elérhető eredményekre nézve biztató reményre jogosítanak.

E törekvések azonban karunk hatáskörén túlra is terjednek.

A K.K. óhajai még egyéb, a keleti tanulmányok keretébe nem ~~szorosan~~ szorosán tartozó, vagy tőlünk egyelőre még nem valósítható tanszéki igényekre is terjed. Jelen előadványunk csupán csak a keleti tanulmányokra szorítható. Másrészt a K.K. oly óhajokat is hangoztat, melyek már eddigelé is a kormány és karunk részéről végrehajtva vagy komolyan megfontolva lettek.

Jelesül: Dr. Stein Aurélnak egyetemünkre történő meghívását karunk 1897. december 18-án, nemkülönben 1900 május hó 3-án tartott üléseiben és tudtommal azóta is

13.

megpendítette.

A közoktatási kormány már 1913/4-ben a jogtudományi kar javaslatára intézkedett arról, hogy az iszlám jogi intézményeiről rendszeres kollegium tartassék. Fájdalom, az ezen előadásokkal megbizott és azokat megtartó tanár nem igen talál buzdítást a joghallgató közönség érdeklődésében. Ez a bevezetésünkben jelzett körülménnyel látszik megokolhatónak. Ifjúságunk nem igen tolong a nem kötelező, a kenyérstudiumra nem tartozó kollegiumokhoz. Innen van a succrescentiának főntebb elpanaszolt hiánya; innen ez alkalommal is felmerülő aggodalmunk, hogy a keleti tanulmányok fejlesztése és szervezésésé/körül tervezett intézkedéseink az ifjúságban remélt visszhangot nem keltené fel, mi által minden törekvésünk meddő maradna.

Valamiképen talán lehetne a helyzeten segíteni, bár kénytelen vagyok megvallani, hogy gyenge eszméim csakis vajmi hypotetikus érvényre tarthatnak igényt.

Idővel vidéki egyetemeinken is kellene ~~oly/érték~~ orientalis tanszékeket felállítani. Ezáltal e tanulmányok gyakorlati érvényesülhetésére nyujtanánk tényleges alapon nyugvó reményt. Ösztöndíjak rendszeresítésével kellene az ifjúságban e tanulmányok iránt kedvet és buzgalmat ébreszteni. Ez ösztöndíjak nem csak az egyetemi tanulmányidejére szorítkoznának, hanem, mint ezt a K.K.is helyesen indítványozza, ez időn túlra is kiterjesztendők volnának, arra a célra, hogy az illető ifjak még több éven át, még alkalmazásukra tér nyilik, gondtalanul élhessenek akár az országban, akár külföldön orientalis, már most produktív kutatásaiknak. Ez által mód nyujtatnék arra, hogy ez ösztöndíjak a konsztantinápolyi tudományos intézet céljaival kapcsolatosan kezeltessenek; hogy ez intézet orientalista jellege is jobban kidomborodjék; eddig, tudtommal, nem akadt tekintetbe veendő orientalista pályázó az intézet stipendiumaira.

Pedig mily alkalom nyilnék itt orientalis téren hasznos tudományos érvényesülésre. Csak az egy Konstantinápoly több mint 40, úgy a hogy, katalogizált kéziratok könyvtárai rengeteg arab, török, perzsa anyagot nyújtanak még a tudományos felhasználásra is feldolgozásra.

Ha az orientalis tanulmányok egybeszervezése az azokban működő tanároktól megtörténik, egyuttal bizonyos csoportokat kellene kitűzni, melyeknek kapcsolatos tárgyaiból a jelöltek diplomás vizsgát tehessenek. Kormányunknak az illetékes kormányhatóságnál lépéseket kellene tennie oly irányban, hogy ily diploma képesítési okmányul szolgálja arra, hogy az illető jelöltek a bosznia-hercegovinai kormányzatnál hivatalos alkalmazást nyerhessenek, illetve ily alkalmaztatásban mint illetékes diplomás pályázók előnyben részesüljenek. E kormányzat számos ágának p. a közművelődési, nevezetesen tanügyi muszlimokra terjedő jogi intézkedések s több egyébnek természete kívánatosá teszi amugy is, hogy azokban ne csak közigazgatási, hanem orientalista képesítéssel is bíró hivatalnokok működjenek, mely m ködésük nem akadályozná, sőt előmozdítaná - erre s számos példa van -, hogy a kedvező helyi körülményekkel élve, tudományos irányban is érvényesüljenek.

- - -

Összegezve már most eddigi fejtegetésünk eredményét, az a javaslatunk, hogy a tek.Kar a nagymélt.Miniszteriumnál, az ezuttal is időnkint felmerülő fejlesztés fentartásával, ez idő szerint a következő új tanszékek szervezését indítványozza:

1. Iszlámtudomány tanszéke /az eddig fennálló sémi philológiai tanszék kiegészítéséül/
2. Török nép és birodalom történetének tanszéke.

3. Új perzsa nyelv és irodalom tanszéke.
4. Örmény ny. és irodalom tanszéke.
5. Ural-altaji párhuzamos tanszék tekintettel az ural-altajiság keleti ágára
6. Balkán népek történetének tanszéke.
7. Keleteurópa történetének tanszéke.
8. Lektorok alkalmazása az 1., 2., 6. és 7. alatt javasolt tanszékek mellé.

A Kar e javaslattal azt az óhaját terjeszti a nm. Vk. Ministerium elé, hogy a fentebbiek szerint felállítandó tanszékek fedezetét mint új tétéleket állítsa be az egyetem költségvetésébe és ne kívánja a Kartól, hogy azok fedezetét a Kar körébe tartozó egyéb tétélekből kimutassa.

Budapest, 1918. október 10-én tartott bizottsági üléséből.

Beöthy Zsolt s.k.

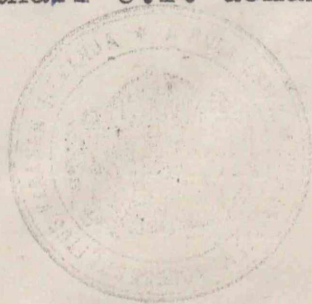
biz.elnök.

Goldziher Ignác s.k.

biz.előadó.

A másolatot hitelesíti:

Auguel
bölcészeti e.i. dékán.

Leírta: B.-né.

Olv.: